

Tätorter; arealer, befolkning 2005

MI0810

I denna beskrivning redovisas först allmänna och legala uppgifter om undersökningen samt dess syfte och historik. Därefter redovisas undersökningens innehåll och tillförlitlighet samt hur den genomförs och hur man kan ta del av resultaten. Genom att klicka på en rubrik i innehållsförteckningen kommer man direkt till aktuellt avsnitt.

Innehållsförteckning

A	Administrativa uppgifter	2
A.1	Ämnesområde.....	2
A.2	Statistikområde.....	2
A.3	SOS-klassificering.....	2
A.4	Statistikansvarig.....	2
A.5	Statistikproducent.....	3
A.6	Uppgiftsskyldighet.....	3
A.7	Sekretess och regler för behandling av personuppgifter.....	3
A.8	Gallringsföreskrifter.....	3
A.9	EU-reglering.....	3
A.10	Syfte och historik.....	3
A.11	Statistikanvändning.....	5
A.12	Uppläggning och genomförande.....	5
A.13	Internationell rapportering.....	5
A.14	Planerade förändringar i kommande undersökningar.....	5
B	Kvalitetsdeklaration	6
B.0	Inledning.....	6
B.1	Innehåll.....	6
1.1	Statistiska målstorheter.....	6
1.1.1	Objekt och population.....	6
1.1.2	Variabler.....	6
1.1.3	Statistiska mått.....	6
1.1.4	Redovisningsgrupper.....	6
1.1.5	Referenstider.....	6
1.2	Fullständighet.....	6
B.2	Tillförlitlighet.....	6
2.1	Tillförlitlighet totalt.....	6
2.2	Osäkerhetskällor.....	7
2.2.1	Urval.....	7
2.2.2	Ramtäckning.....	7
2.2.3	Mätning.....	7
2.2.4	Svarsbortfall.....	7
2.2.5	Bearbetning.....	7

2.2.6	Modellantaganden	8
2.3	Redovisning av osäkerhetsmått	8
B.3	<i>Aktualitet</i>	8
3.1	Frekvens	8
3.2	Framställningstid	8
3.3	Punktlighet	8
B.4	<i>Jämförbarhet och sam användbarhet</i>	8
4.1	Jämförbarhet över tiden.....	8
4.2	Jämförbarhet mellan grupper	8
4.3	Sam användbarhet med annan statistik	8
B.5	<i>Tillgänglighet och förståelighet</i>	8
5.1	Spridningsformer.....	8
5.2	Presentation	9
5.3	Dokumentation	9
5.4	Tillgång till primärmaterial	9
5.5	Upplysningstjänster	9

A Administrativa uppgifter

A.1 Ämnesområde

Ämnesområde: Miljö, Befolkning

A.2 Statistikområde

Statistikområde: Markanvändning, Befolkningens sammansättning

A.3 SOS-klassificering

Tillhör (SOS) Ja

För undersökningar som ingår i Sveriges officiella statistik gäller särskilda regler när det gäller kvalitet och tillgänglighet, se Förordningen om den officiella statistiken (2001:100), se www.scb.se/sos

A.4 Statistikansvarig

Myndighet/organisation: Statistiska centralbyrån, RM/MN
Postadress: Box 24 300, 104 51 Stockholm
Besöksadress: Karlavägen 100, Stockholm
Kontaktperson: Marianne Eriksson, Bo Justusson
Telefon: 08-506 947 36, 08-506 947 20
Telefax: 08-506 943 48
E-post: mark.vatten.gis@scb.se

A.5 Statistikproducent

<i>Myndighet/organisation:</i>	Statistiska centralbyrån, RM/MN
<i>Postadress:</i>	Box 24 300, 104 51 Stockholm
<i>Besöksadress:</i>	Karlavägen 100, Stockholm
<i>Kontaktperson:</i>	Marianne Eriksson, Bo Justusson
<i>Telefon:</i>	08-506 947 36, 08-506 947 20
<i>Telefax:</i>	08-506 943 48
<i>E-post:</i>	mark.vatten.gis@scb.se

A.6 Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet föreligger inte enligt lagen om den officiella statistiken (SFS 2001: 99).

A.7 Sekretess och regler för behandling av personuppgifter

I myndigheternas särskilda verksamhet för framställning av statistik gäller sekretess enligt 24 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

A.8 Gallringsföreskrifter

Ej aktuellt.

A.9 EU-reglering

Ej aktuellt.

A.10 Syfte och historik

Vid undersökningen görs digitala gränser för tätorter. Den statistik som beräknas är tätorternas landareal, folkmängd, bebyggelse och sysselsatt dagbefolkning. Tätorternas namn fastställs av Lantmäteriet efter kontakter med ortnamnsansvariga myndigheter. Som officiell statistik räknas koder, namn och statistikdata. Gränspolygonerna är en uppdragsprodukt.

Syftet med tätortsstatistiken är att visa var i landet befolkningen bor koncentrerat eller glest. Avgränsning gör det möjligt att ta fram olika typer av statistik kopplat till tätort respektive glesbygd. Statistiken ger därför en mer precis angivelse av var befolkningen bor, än vad den administrativa kommunindelningen gör. Tätortsavgränsningen ligger också till grund för statistik om markanvändning i tätorter. Det finns även en viss administrativ användning i regelsystem där andel invånare utanför tätorter används för att mäta glesbygdsgrad.

Redan från 1920-talet finns uppgifter om befolkning i städer, köpingar, mindre tätorter respektive glesbygd i de folkräkningar som gjordes. Från 1960 års folkräkning gjordes särskilda tätortsavgränsningar för att komplettera kommunstatistiken. Detta motiverades av att omfattande kommunsammanslagningar då hade genomförts. Sedan 1960 finns också en nordisk gemensam tätortsdefinition, vilken fastställdes vid ett möte mellan de nordiska chefsstatistikerna. Definitionen har dock i stort sett varit giltig vid tidigare folkräkningar från och med 1920. Då användes begreppet befolkningsagglomerationer, med minst 250 invånare (vilka då redovisades summariskt i jämna 50-tal). Från 1930 används

första gången ordet tätort.

Enligt definitionen från 1960 är ett tätbebyggt område hussamlingar med minst 200 invånare och som mest 200 meter mellan husen. Avståndet kan dock tillåtas överstiga 200 meter när det gäller hussamlingar inom en större orsts influensområde. Maximigränsen mellan husen kan även sättas lägre än 200 meter i de fall då det i små tätorter saknas en tydlig tätortskärna (centrum, city) eller då gränsen mellan tätort och landsbygd är diffus, d.v.s. då bebyggelsen i tätorten inte framstår som avsevärt tätare än inom övriga närliggande bebyggda områden.

Vid avgränsningen av tätbebyggda områden medräknas också obebodda hus, inklusive hus som uteslutande används som arbetsplats. Som hus tillhörande tätortsbebyggelse betraktas dock inte jordbrukets ekonomibyggnader, om de är fritt liggande i förhållande till huvudbyggnaden.

Frågan om sommarbebyggelse ska inkluderas eller inte avgörs av de enskilda länderna. I Sverige räknas inte ren sommarbebyggelse som tätort. Det krävs att minst hälften av husen har permanentboende. Anstalter och dylikt, som är belägna utanför tätbebyggt område, räknas som tätort om anstaltens bofasta personal med familjer, men utan patienter, utgör minst 200 personer.

Även om avståndet mellan husen överstiger 200 meter, betraktas det inte som avbrott i bebyggelsen, när området mellan husen utnyttjas till allmännyttiga ändamål såsom vägar, parkeringsplatser, parker, idrottsplatser och kyrkogårdar. Detsamma gäller obebyggda områden som lagerplatser, järnvägslinjer och kajer.

Uppdelningen i tätbebyggda och glesbebyggda områden görs oberoende av den administrativa indelningen. Hussamlingar som utgör en direkt fortsättning av ett tätbebyggt område i en grannkommun, inkluderas därför tätorten.

I Sveriges har ett enhetligt synsätt i tätortsbegreppets tillämpning och i avgränsningsarbetet gällt under hela "kartavgränsningsperioden" 1960 till 1990. Från 1995 har urvalet av tätortskandidater breddats genom den särskilda avgränsningen av s.k. småorter med 50-199 invånare, som genomfördes efter tätortsavgränsningen 1990. Genom det ökade urvalet av potentiella kandidater har ett antal nya tätorter upptäckts, som borde ha varit tätorter redan 1990 och i vissa fall kanske ännu tidigare. Många av de nytillkomna tätorterna har en hög fritidshusandel vilket kan vara en förklaring till att man inte har velat se dem som tätorter tidigare. Det har dock förekommit tätorter med hög andel fritidshus före 1995. På grund av den plötsliga ansamlingen av nya tätorter är jämförelsen med tidigare år något begränsad. Det gäller såväl tätortsfolkmängdens tillväxt som glesbygdens avtagande.

Vid en internationell jämförelse accepterar den gemensamma nordiska tätortsdefinitionen mycket små orter som urbana områden. I Europa och Nordamerika är annars en nedre gräns på ett eller ett par tusen invånare regel för att skilja "urban" från "rural". Skälet till vår låga gräns mellan tät- och glesbebyggelse är att de nordiska länderna är mycket glesbebodda, och att även små orter här gärna får tätortsfunktion.

A.11 Statistikanvändning

Statistikens användare består av statliga, regionala och kommunala myndigheter, forskare, privata företag och allmänheten.

Tätortsgränser och namn används i småskaliga kartor (t.ex. Lantmäteriets Översiktskarta) och i karttjänster på Internet. Statistiken används i regional och kommunal planering, och har även betydande allmänintresse.

A.12 Uppläggning och genomförande

Utgångsdata är Lantmäteriets fastighetsregister inklusive byggnadsdelen med aktualitet 2006-01-01. Fastighetsregistret har samkörts med registret över totalbefolkningen (RTB), där det finns befolkningsdata per 2005-12-31. För statistik om arbetsställen och dagbefolkning har RAMS2005 använts.

Vidare har kartor och flygfoton använts, främst genom Metrias internetbaserade system *Se Sverige*, i vilket SCBs tätortsgränser m.m. finns inlagda.

Avgränsningen har gjorts med GIS-teknik (MapInfo). Utgångspunkt är gränserna från förra avgränsningen, vilka utvidgas där nya byggnader har tillkommit. För att fånga nya tätorter skapas buffertar kring fastigheter/byggnader utanför gamla tätorter. Manuell kontroll görs av varje tätort. I en del fall justeras den gamla gränsen inåt, när flygbilder visar att gränsen tidigare var för vid. Slutresultat blir digitala tätortsgränser tillgängliga i GIS-format.

För statistikproduktion på tätorter används punkt-i-polygon-teknik med befolkningsdata från RTB. Samma gäller för bebyggelse. Statistik för varje tätort och fördelat på kommuner publiceras i Statistikdatabasen, excelfiler och SM.

För arbetsställen och dagbefolkning används RAMS2005 med koordinater via adresser. För de som ej matchar används postnummer (om mer än 50% av postnumrets yta låg inuti tätorten), samt manuella kontroller av arbetsställen med fler än 40 sysselsatta.

A.13 Internationell rapportering

Ej aktuellt.

A.14 Planerade förändringar i kommande undersökningar

Nästa avgränsning kommer att avse 2010 och genomföras våren 2011.

För att få en bra samordning med arbetsplatsområden finns planer på att vid nästa avgränsning använda Företagsregistrets arbetsställen. Dock kommer statistiken för sysselsatta att göras på RAMS-data, som finns tillgängliga först ett år efter referensåret.

En underindelning av de allra största tätorterna är önskvärd. Idag finns endast kommunuppdelning av storstädernas tätorter.

B Kvalitetsdeklaration

B.0 Inledning

Definition: En tätort är sammanhängande bebyggelse med högst 200 meter mellan husen och minst 200 invånare. För ytterligare detaljer se SM.

B.1 Innehåll

1.1 Statistiska målstorheter

1.1.1 Objekt och population

Objekt är dels orterna i sig (en områdesindelning), dels invånare, bebyggelse och arbetsställen som finns inom tätorterna.

1.1.2 Variabler

För områdena anges: gränser (polygoner med koordinater), koder, namn och deras landareal.

För invånare, bebyggelse och sysselsatta anges: antal efter åldersgrupper och kön, sysselsatta (dagbefolkning) efter branscher, bebyggelse efter hustyp m.m.

1.1.3 Statistiska mått

Antal, hektar, befolkning i tätort, befolkning utanför tätort

1.1.4 Redovisningsgrupper

Resultat redovisas för varje tätort, och per län, kommun och SKL:s kommungrupper (en indelning framtagen av Sveriges Kommuner och Landsting)

1.1.5 Referenstider

1960, därefter som regel vart 5:te år

1.2 Fullständighet

Totalundersökning

B.2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Tätorter bedöms täckas in mycket bra, dvs täcker in alla orter som har minst 200 invånare.

Namnen på tätorterna har fastställts av Lantmäteriet efter kontakter med ortnamnsansvariga myndigheter, och är därför väl förankrade.

Statistiken för folkmängd och fastigheter har hög kvalitet. Arbetsställen och sysselsatt dagbefolkning har inte lika hög kvalitet, på grund av svårigheterna med arbetsställets adresser och koordinatsättning av dessa.

2.2 Osäkerhetskällor

2.2.1 *Urval*

Totalundersökning

2.2.2 *Ramtäckning*

Bedöms som god genom att befolkningen är kopplad till bostadens fastighet som har bra koordinater. En viss osäkerhet finns vid helt nybildade fastigheter och byggnader som inte alltid fått en koordinat.

2.2.3 *Mätning*

Vid avgränsningen används olika datakällor (byggnadskoordinater, kartor, flygfoton) och en sammantagen bedömning av tätortens gräns görs. I en del fall måste en bedömning göras av om orten är "sammanhängande och har ortskaraktär", t.ex. tar vi bort pärlband av gårdar längs en väg även om de har mindre än 200 meter mellan sig.

Vid de äldre avgränsningarna hämtade SCB inte in flygfoton för alla områden. Vid de senaste har heltäckande foton varit tillgängliga genom Metrias system *SeSverige* och SCB har då gjort en del justeringar av gränser som hamnat för långt ifrån bebyggelse.

Vid den efterföljande avgränsningen av *Arbetsplatsområden utanför tätorter*, så upptäcktes att delar av vissa industriområden inte tagits med vid tätortsavgränsningen. Gränsen reviderades då. Detta påverkar inte folkmängdsuppgifterna.

Koordinater används för att ta fram vilka fastigheter och arbetsställen som ligger inuti respektive tätortspolygon. SCB använder en mediankoordinat för byggnaderna på fastigheten. Därför kan befolkningen på stora fastigheter med flera byggnader bli något felplacerad. Samma gäller för fastigheter med flera skiften.

För arbetsställen och dagbefolkning finns ytterligare osäkerhet genom att deras koordinater tas fram via matchning av belägenhetsadress mot adress/koordinatregister.

2.2.4 *Svarsbortfall*

-

2.2.5 *Bearbetning*

Statistiken för befolkning, bebyggelse och sysselsatta baseras på SCBs Befolkningsstatistik (RTB m.m.), Fastighets- och byggnadsregister från Lantmäteriet och Skatteverket, RAMS (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik), Geografidatabasen (koppling till koordinater). Dessa undersökningars kvalitet finns deklarerad i respektive produkt.

2.2.6 *Modellantaganden*

Ej aktuellt.

2.3 **Redovisning av osäkerhetsmått**

Ej aktuellt.

B.3 **Aktualitet**

3.1 **Frekvens**

Vart 5:e år

3.2 **Framställningstid**

Cirka 1 år för avgränsning och befolkningsstatistik. Sedan ytterligare drygt 1 år för statistiken om befolknings- och bebyggelsestruktur, och för sysselsatta (dagbefolkning).

3.3 **Punktlighet**

Ej aktuellt.

B.4 **Jämförbarhet och sam användbarhet**

4.1 **Jämförbarhet över tiden**

Mycket god jämförbarhet föreligger med tätorter för tidigare år. Definitionen av tätort har varit densamma sedan 1960, och avgränsningarna har gjorts på likartat sätt även om underlag och datoranvändning förändrats.

4.2 **Jämförbarhet mellan grupper**

Ej aktuellt.

4.3 **Sam användbarhet med annan statistik**

Avgränsningen är anpassad till Arbetsplatsområden utanför tätort 2005 och Småorter 2005, och Fritidshusområden 2005. Tätorterna överlappar inte dessa. En del mindre revideringar gjordes av tätorterna i samband med avgränsningen av arbetsplatsområden.

Goda möjligheter finns för sambearbetning med befolkningsstatistik, fastighetsdata och RAMS (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik). Koppling via koordinater för fastigheter och adresser görs inom SCB som föreberedelse för uppdrag, även för statistik efter år 2005.

B.5 **Tillgänglighet och förståelighet**

5.1 **Spridningsformer**

Statistiken publiceras på SCBs webbplats: www.scb.se/MI0810
och med översiktliga kartor på: www.gis.scb.se

Polygoner för GIS-program finns till försäljning (esri shape-format och MapInfo-format) och projektion RT90 eller SWEREF99.

5.2 Presentation

Resultaten publiceras i statistiska meddelanden (SM) med tabeller och kommentarer om utvecklingen under respektive 5-årsperiod. Vidare finns excelfiler med alla orter, tabeller i Statistikdatabasen (1990-2005) och några tabeller på webbsidan, samt översiktliga kartor.

5.3 Dokumentation

MetaPlus

5.4 Tillgång till primärmaterial

Det är inte allmänt tillgängligt.
Det finns sparad i SQL-tabeller och MapInfo-filer.

5.5 Upplysningstjänster

Webbplatsen: www.scb.se/MI0810

Geoskikt: www.gis.scb.se

Epost: mark.vatten.gis@scb.se